

Вшанували
С.Бандеру і
В.Симоненка

2

Повстанське
Різдво у
Холодному Яру

4-5

Світлі дороги
Рената
Полювого

6-7

Козацький край

Козацькому роду нема переводу!

www.cossackland.org.ua

Ціна - 2 грн.

№1 (20)

11 січня 2012 р.

У колажі, який Ви бачите на обкладинці 1-го номера нашої газети у 2012 році, основа – це малюнок грека Ніколаса Гізаса, створений 120 років тому і названий "Алегорія Історії". Ми не даремно наважилися додати до нього обличчя ватажків Холодноярської республіки – Василя Чучупаки та Юрія Горліс-Горського... Свій знаменитий малюнок грецький художник створив у 1892 році (за Східним календарем 1892-й був так само Рік Дракона, як і нинішній). Чучупак народився через два роки – 1894-го, а Горліс-Горський - ще через чотири, 1898-го. Ці образи стали так само "алегорією історії" для кожного українця, бо є символом того, як справдилися пророчи слова Тараса Шевченка про "огонь новий з Холодного Яру", який відродив давню славу козаків і гайдамаків...

МАШИНА ЧАСУ З "КОЗАЦЬКИМ КРАЄМ"

Дорогі читачі "Козацького краю"! 2012 рік стане для Вас роком відкриттів: зі сторінок нашої газети Ви знову дізнаватиметеся про маловідомі сторінки нашої історії. Сторінки газети, присвячені історії, не будуть обмежені часовими рамками: ми писатимемо про історію нашого краю від часів Трипілля і Київської Русі – до часів Козаччини, УНР та пізніших визвольних змагань. А героями наших публікацій будуть славетні воїни, мандрівники, вчені, митці й прості трударі – всі ті, хто своїми вчинками прославив славний і вільний край, знаний у світі як Україна!

НА ПОЧАТОК РОКУ ДРАКОНА НА САЙТІ "КОЗАЦЬКОГО КРАЮ" МАЄМО ЧИТАЧІВ З УСІХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ ТА ВЖЕ З 29 ДЕРЖАВ ЗАКОРДОНУ!

www.cossackland.org.ua
Козацький край

ЗГАДАЙМО ТОГО, ХТО НАПИСАВ: "...ВИБРАТИ НЕ МОЖНА ТІЛЬКИ БАТЬКІВЩИНУ"!

Ігор АРТЕМЕНКО

8 січня, у День народження Василя Симоненка славного поета-шістдесятника і журналіста згадували по всій Черкащині – хто формальними читаннями і офіціозами, а хто – щирим вклонінням пам'яті Патріота.

Так "співпало", що Василь Симоненко разом з Лесем Танюком виявив поховання розстріляним енкаведистами у київській Биківні і зробив про це заяву до міськради, а невдовзі його самого побили міліціонери, після чого поет прожив зовсім недовго...

У ці дні на Черкащині зазвичай вручають обласну літературну премію імені Василя Симоненка. Цьогоріч її лауреатом став поет Леонід Даценко – за збірку "І янгол з автоматом на плечі".

Леонід Даценко (справа) біля могили Василя Симоненка

Черкащина вшанувала Бандеру

Ігор АРТЕМЕНКО

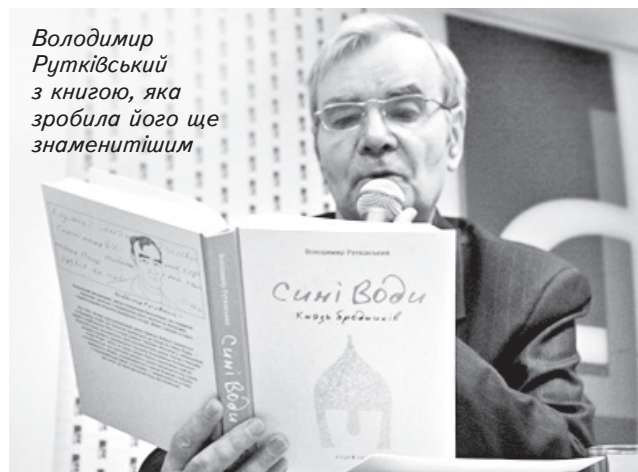
У перший день Нового року на Черкащині, як і по всій Україні, вшанували Степана Бандеру, адже 1 січня виповнилося 103 роки від Дня народження лідера ОУН. Заходи пройшли під патронатом ВО "Свобода" та ВМГО "Сокіл".

Зокрема, у Каневі цього дня зранку у Храмі Преображення Господнього (УАПЦ) отець Володимир (Червонников) відслужив панахиду за Степаном Бандерою та всіма, хто поліг за волю України. Цього ж дня канівчани мали нагоду переглянути документальний фільм про Бандеру та прослухати аудіолекцію про нього. В Умані ж відбувся "Вечір революційної творчості", на якому читалися вірші поетів сучасності та минулого і теж була озвучена лекція про Степана Бандеру.

Натомість, у Тальному, де на початку минулого року місцеві підприємці зробили гучну заяву про намір звести пам'ятник Бандері власним коштом, цьогоріч було надзвичайно тихо і про монумент вже ніхто не згадував. Монумент Степанові Бандері відкрили дещо ближче до Європи – у Львові.

ТВІР ПРО БИТВУ НА СИНІХ ВОДАХ СТАВ КРАЩИМ ЗА ВЕРСІЄЮ БІ-БІ-СІ

Володимир Рутківський з книгою, яка зробила його ще знаменитішим

Світлана КРАВЕЦЬ

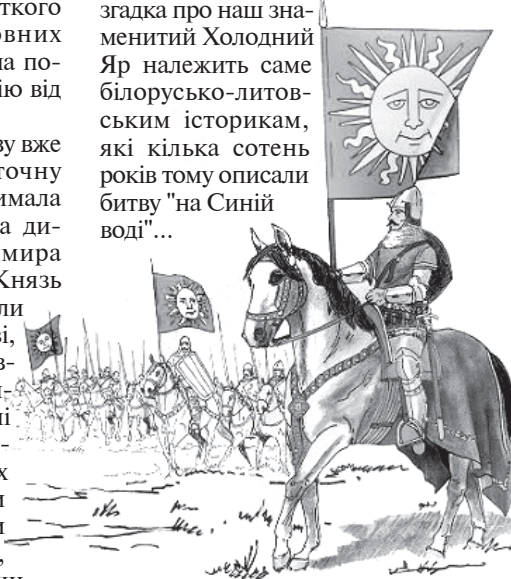
Наприкінці грудня в Конгрегаційній залі Києво-Могилянської академії відбулася урочиста церемонія нагородження переможця конкурсу "Книга року Бі-Бі-Сі 2011 року" – ним став Володимир Рутківський, уродженець Хрестителевого Чернобаївського району Черкащини. Ім'я переможця оголосив посол Великої Британії в Україні Лі Тернер.

Цікавий збіг: "Козацький край"

писав про Рутківського у першому ж своєму номері в січні 2011 року – тоді ми розповідали про те, що роман чернобаївця "Джурі-характерники" потрапив до так званого "короткого списку" головних претендентів на попередню премію від Бі-Бі-Сі.

Цього ж разу вже повну і остаточну перемогу отримала нова історична диалогія Володимира Рутківського – "Сині Води: Князь бродників" та "Сині Води: Стріли впритул". Твір присвячено битві, яка відбулася в "полуденній Київщині" на річці Сині Води восени-взимку 1362-63 р. Тоді об'єднані під началом князя Ольгерда війська литовців і русичів (сучасних українців та білорусів) здобули блискучу перемогу над ордами трьох монголо-татарських ханів, відвоювали Київ, Переяслави-

ну і Поділля, прогнали ординців з великих просторів сучасної України у напрямку Чорного моря. Про цю битву на території України в радянські часи мовчали, бо вона ще задовго до Куликовської битви 1380 року поклала початок визволенню східних слов'ян з-під іга Золотої Орди. Ще одна цікава деталь: перша літописна згадка про наш знаменитий Холодний Яр належить саме білорусько-литовським історикам, які кілька сотень років тому описали битву "на Синій воді"...

Уманчанин Сашко Лірник дарував українцям казкове Різдво

Світлана КРАВЕЦЬ

У Мамаєвій слободі під Києвом пройшов фестиваль "Країна мрій різдвяних". Це екзотична місцина – історичне урочище, звідки бере початок річка Либідь, а навколо – майже сотня будівель, які переносять відвідувачів у минуле України: козацька церква, садиби козацької старшини й титара, млини, пасіка, майстерні, кузня, шинок... Легендарний український рокер

Олег Скрипка спільно з друзями організував тут Різдвяний Вертеп. Фактично, це була реконструкція класичного українського вертепу 300-річної давнини – за сценарієм, осучасненим Іваном Малковичем. Чудово зіграли героїв вертепу українські знаменитості – ті ж Скрипка і Малкович, актори Богдан Бенюк і Остап Ступка, музиканти Фагот і Тарас Чубай... Яскравою була роль царя Ірода, у якій виступив веселий і запальний уродженець Умані – знаменитий казкар Сашко Лірник.

Народжений 24 січня 1963 року

в старому уманському будинку, який колись належав графові Потоцькому, Сашко Лірник (справжнє прізвище – Власюк) ще в перших у своєму житті вертепах грав в Умані. Тож недаремно напередодні Нового року українців порадував ще один продукт творчої співпраці Сашка Лірника з Олегом Скрипкою – мультфільм "Шедрик", зроблений в українській та англійській версіях. Під сторічної давнини різдвяний твір Леонтовича у виконанні Скрипки головний герой мультфільму подорожує в часі – із сучасного міста до старовинного українського села. Малого хлопчика в мультфільмі "водить" дорогами, які пролягають і Черкащиною, сценарист анімаційної стрічки – той таки уманчанин Лірник. Мультфільм відзнятий у жанрі пластилінової 3-D анімації. На зйомки пішло 150 кілограмів пластиліну, сто кілограмів солі і як жартують критики, усе безмежжя любові Лірника і Скрипки до рідного краю...

"КОЗАЦЬКИЙ КРАЙ" ШУКАЄ ФОТО ХОЛОДНОЯРЦІВ!

Петро ДОБРО

Нещодавно на сайті історичних реконструкторів "Третьої Залізної стрілецької дивізії Армії УНР" (<http://1919.kura.in.ua>) опубліковане фото, відносно якого з великою вірогідністю можна стверджувати: на ньому є Юрій Горліс-Горський!

Ця світлина, на якій зафіксовано проведення Симоном Петлюрою стройового огляду воїнів "Запорізької Січі" Юхима Божка – з польських архівів і її вже не раз використовували у різноманітних публікаціях на історичну тематику. Та тільки зараз розглянули, що старшина-кіннотник на передньому плані світлини надзвичайно схожий на портрет, про який достеменно відомо, що він – Горліс-Горського. Читачі "Козацького краю" мають чудову нагоду порівняти дві світлини і переконатися – швидше усього, ми маємо ще одне фото героя Холодного Яру, який оспівав його у знаменитому однойменному романі...

Користуючись нагодою, "Козацький край" закликає жителів Чигиринщини, Кам'янщини, Кіровоградщини та всієї України: перегляньте свої та дідуся-бабусь фото-архіви. Можливо, в них збереглися світлини Горліса-Горського чи його побратимів по Холодноярській республіці? Відома річ: покинувши Холодний Яр у 1921 році, Горліс-Горський повертався до нього ще й влітку 1942 року. Певний час жив у Олександрівці, навідувався до Мельників, Медведівки, подарував місцевим певну кількість екземплярів першого видання роману "Холодний Яр". Можливо, збереглися якісь раритети, що мають відношення до цього візиту – а може, й екземпляр цієї книги? Хто має будь-які відомості про це – звертайтеся до редакції "Козацького краю" і зробіть свій внесок у створення музею історії Холодного Яру, підготовка до створення експозиції якого нині активно ведеться громадською організацією "Вільне козацтво Холодного Яру" та історичним клубом "Холодний Яр".

Зверніть увагу на старшину-кіннотника на передньому плані... а тепер порівняйте його з відомим портретом Горліса-Горського!

"ПОДОРОЖНІ ЗИГЗАГИ" З ФІНЛЯНДІЇ, ДЕ ВОЮВАВ ГОРЛІС-ГОРСЬКИЙ...

Олег ОСТРОВСЬКИЙ

Останні дні 2011-го і перші 2012 року я провів разом з донькою у Фінляндії. Скажу відверто: поїздка не була діловою – швидше хотілося показати доньці казкову Лапландію, батьківщину того, кого у нас всі знають як Діда Мороза. Та весь час поїздки не припиняв уявляти, що десь цими дорогами маленької, але гордої і волелюбної республіки взимку 1940-го ходив і той, хто прославив наш Холодний Яр – письменник і колишній старшина армії УНР Юрій Горліс-Горський. Тим паче, що побував я тут незадовго до дня народження Горліса-Горського (нар. 14 січня 1898 року). Так вже склалося, що ще в перші години перебування у Фінляндії, коли під час вимушеної зупинки на кордоні я розговорився з начальником фінського митного посту на ім'я Марко, той розповів, що

українці відзначилися в боях за дорогу на Раате і там їм навіть встановлено пам'ятник...

Варто відзначити: у радянсько-фінській війні українці, які не мали ні власної держави, ні армії, відзначилися у боях на боці обох ворогуючих сторін. Юрій Горліс-Горський очолював українське формування, що билось за волю Фінляндії. За свідченням Дениса Ковальова, українські добровольці підрозділи у складі фінської армії було сформовано у січні 1940 року. Набиралися вони з числа добровольців-емігрантів та військовополонених червоноармійців. Вдягнені були у фінські та радянські однострої і тільки на головах мали українські кашкетки-мазепинки з кокардами-тризу-

бами. Українські добровольці відзначилися у боях проти чотирьох дивізій червоних, які безуспішно намагалися прорвати фінську оборону в районі селища Колла (бої тут тривали до середини

великого полководця, просив Горліса-Горського відправити батальйон вишколених ним українців на захист Вііпурі (Выборга).

А що ж із битвою за шлях на Раате? Тут була вщент розбита 44-а дивізія Червоної армії. Чи були у складі переможних фінських військ на цьому відтинку бойових дій українці – нам ще належить з'ясувати. Колись сам Юрій Горліс-Горський описав свою фінську подорож у двох статтях – "Фінляндія" і "Подорожні зигзаги". Встановити з них, у яких саме місцевостях наші земляки піднімали зброю на захист свободи нападків вікінгів, нині важко. Та хто знає, якими будуть подальші "подорожні зигзаги" дослідницьких мандрівок наших журналістів? Сподіваємося, "Козацький край" ще порадує вас, дорогі читачі, новими дослідженнями українських сторінок фінської історії...

Українці у Фінляндії, зима 1940 року. Горліс-Горський – у центрі в першій шерензі (у світло-сірому мундирі і чорній пілотці)

березня). Є свідчення того, що сам маршал Густав Маннергейм, прозваний "останнім вікінгом" за мужність справжнього воїна і розум

"Останній вікінг" Маннергейм, за переказами, хотів, щоб Вііпурі (Выборг) захищали саме українці...

ресторанно-готельний комплекс «Дикий Хутір»

Гостинно запрошує вас на весілля, корпоративи, дні народження

ВАС ПРИЄМНО ЗДИВУЄ:

- смачна українська кухня (дичина, наливочки, домашня випічка)
- цікава етнічна програма
- готельні номери
- чудовий краєвид Холодного Яру

МОЛОДАТАМ БЕЗКОШТОВНО НАДАЄТЬСЯ:

- готельний номер
- дисконтна карта на 10%
- 50% знижка на вечерю удвох у річницю Вашого весілля в РГК "ДИКИЙ ХУТІР"

Для корпоративних замовлень індивідуальний підхід.
Тел.: (097) 572-56-09, (067) 470-94-93, E-mail: dukuj_hutir@mail.ru
Чигиринський р-н., с. Мельники, хутір Буда

Українська держава понад усе!

Видання історичного клубу "Холодний Яр"

НЕЗБОРИМА НАЦІЯ

Передплати газету "Незборима нація"!

Вона може стати неоціненним другом вчителя, школяра, студента, історика, краєзнавця, кожного, хто цікавиться героїчною і трагічною історією нашої Батьківщини.

"Незборима нація" – газета для тих, хто хоче знати історію боротьби за свободу України. Її можна передлати у будь-якому відділенні пошти: передплатний індекс 33545. Вартість передплати на рік – 17,34 грн. Не забудьте передлати "Незбориму націю" і для бібліотек та шкіл тих сіл, з яких ви вийшли.

nezboryma@naciya.org.ua

УВАГА!

Ви можете стати учасниками і співавторами будівництва, яке увійде в історію!

Невдовзі розпочнеться спорудження Музею Холодного Яру, експозиція якого висвітлюватиме історію славної краю в усі часи визвольних змагань за волю України. Ініціаторами виступили ЧГО «Вільне козацтво Холодного Яру» та історичний клуб «Холодний Яр».

З пропозиціями щодо архітектурних проектів будівництва музею, наповнення музейної експозиції та фінансової і творчої допомоги у втіленні проекту звертайтеся за телефоном у Черкасах: (0472) 31-29-74, за адресою: м. Черкаси, вул. Ільїна, 330, к.4 або за електронною адресою: Cossack_land@i.ua

ПОВСТАНСЬКЕ РІЗДВО У ХОЛОДНОМУ ЯРУ

Підземна Січ

Мороз ночами міцнішав. Падав сніжок, хоч і не залежувався. У трьох різних частинах лісу кипіла робота над будовою зимових "хат". Ще до того, як сотні довідалися, де мають копати землянки, Петренко розпустив усіх, хто мав змогу зимувати у власній хаті. Насамперед тих хлопців із дальніх сіл, про яких не знали, де вони, і які могли повернутися до хати без шкоди для себе й родини. Залишилися бурлаки та місцеві, для яких ліс став уже хатою. Залишилися чотириста п'ятдесят піших і сорок кіннотників на кращих конях. Всі вони знали лісовий звичай: переступивши поріг землянки, не можеш до весни з власної волі залишити її і піти додому. На печі тебе товариші з лісу знайдуть і всадять кульку у чоло лише за те, що знаєш місце, де вони зимують, і волею чи неволею можеш зрадити його ворогові...

Було викопано три запасні землянки. Одна під Грушківкою, друга під Лубенцями, третя в Холодному Яру під Мельничанськими хуторами. Туди мали приносити із сіл харчові запаси, до них мали вести зв'язкових. Повідомити отамана — обов'язок визначених людей, що під страхом смерті не мали права нікому сказати, де таборують лісовики, як і не прийти до табору, коли б у селі з'явилася ворожа частина. У селах і на хуторах маємо резерв людей, що в потрібний момент зі зброєю приєднаються до куреня...

Третя сотня копала собі землянки в гушавині, що прилягала до Грушківки. Друга сотня — в гушавині на схилі одного з дальніх заворотів Холодного яру. Перша кінна, при якій був і штаб куреня, — в нетрях просторого і густого зрубу, за дві версти від валів Мотриного монастиря в глиб лісу. До найближчої хати звідтіля було близько шести верст. До доріг теж було далеко.

Побудовою нашої оселі керував Петренко, який вже дві зими перезимував у лісах. На визначеній ним чотирикутній площі хлопці прорубали навколо кушів пласт мерзлої землі, підкопали його разом із рослинністю і віднесли набік. Коли площу очистили, викопали глибоку яму і прохід у неї зі східцями. На дні ями попід стіною виклали земляну лежанку. Долівку, лежанку і стіни щільно обклали молодими березами. Із принесених із монастиря цеглин вимуровали піч із залізною плитою. Плити довелося "позичити" з монастирських кухонь — черниць залишилися в монастирі небагато, то й усіх плит вони не потребували. З монастирських будівель принесли скло на "вікна" та двері, які столяри переробляли на менші. Коли землянка була готова, наклали стелю з грубих беріз. Потім засипали їх, а зверху поклали пласт землі з кушами. Потім скріпили розморожені теплою водою шви, насипали пожовкле листя. Тепер лише діра проходу видавала "хату" під землею. Та й коло входу стояли куші, прикріплені на дошках разом із землею, щоб можна було зсередини наглухо за-

мкнути "хату". Пропущений у пеньок комин робився так, щоб його збоку не було видно і щоб дим стелився по корчах, не піднімаючись. Одна шибка замість вікна вставлялася у двері.

Землянок для людей викопано чотири, на півсотні мешканців кожна, ще одна — довга, з трьома виходами — вміщала півсотні коней. Усі землянки сполучені між собою підземним ходом. Виходи зроблено так, щоб можна було стріляти "на всі чотири сторони світу".

Штаб куреня, тобто отаман Петренко і осавул — у моєї особі, — мешкав у землянці кінної сотні, що була сполучена ходом із підземною стайнею.

Двісті пар міцних рук, працюючи від ранку до ночі, а часом і вночі, побудували підземну

зробленій вежі з рожевого мармуру, що мелодійно подзеленькував кожен чверть години. Коло нього дід Гармаш розклав срібний та порцеляновий посуд.

Життя у землянках минало нормально, їсти було що. Селяни не забували, та й дичини вистачало. Кіннотники носили відрами воду для коней із криничок, що ховалися між корчами в яру; часом виводили коней, щоб не застоюлися. З нашого табору ходили гуртами в гості у землянки 2-ї і 3-ї сотень, а вечорами — у села та хутори.

Приходили зв'язкові від 2-го і 3-го куреня. Розмовляли з ними у землянці в Холодному Яру. Так ми довідалися, що Мамай, поки Дніпро не замерз, полював із плавнів на пароплави. Його славна гармата, витягнута і відчищена, знову виконувала свою службу. Затопив пароплав, що віз червоноармійців униз по Дніпру, мабуть на Врангеля. Кваша, щоб "гендель йшов", посадив у "гніздо" та підпалив потяг з обозом і похідними кухнями...

Хмарі поталанило більше: він "обробив" потяг із панцирними авто і викинув із рейок один із двох бронепотягів, що курсували на лінії між Знамянкою і Кам'янкою.

Три автопанцирники козаки Чорноліського полку зняли з потяга і завезли кіннями у Чорний ліс. Зробили їм під землею "гаражі", а зверху куші посадили...

святвечір під землею

Був у нас привабливий план зустріти Святвечір у хатах. Збирався на кутю до Мельнички —

ків і я. Рана вже загоювалася, гарячка не турбувала, хіба кулька в боці нагадувала колькою.

Отаман план змінив. Святвечір — добра нагода для ударників пошукати у селах розпорочених по хатах лісовиків. Тож Святвечір зустрічаємо під землею. Але по-людськи. В куті землянки стояв дідух. Дід Гармаш зварив відро куті й поставив його на покуті в сіно. Як стемніло, помолилися, заколядували. Дід наділив усіх кутею, приговорюючи чигиринські святвечірні побажання. Потім взяли за вечерю — смажену картоплю з кусниками сала. Наші харчові запаси посту не передбачали. Зрештою, дід архієрейським тоном "розгрішив", хоч сам не їв куліш ні на обід, ні на вечерю.

— Ви ще молоді — вам Бог простить. А я можу день самою кутею прожити.

По вечері нікому не хотілося спати. Ходили і попід землею, і над землею "в гості" із землянки в землянку, колядували, оповідали один одному, як коли хто Святвечір проводив. Бурлаки обмінювалися з чигиринцями оповіданнями про різдвяні звичаї у себе вдома. В кожному із тих твердих сердець, захованих у панцир суворих звичаїв лісу і боротьби, ожили того вечора спогади про теплий родинний кут, про близьких, які, сидячи десь за святвечірнім столом, згадують синів і братів, що зарилися під землю в Холодноярському лісі...

Опівночі вбіг у землянку захеканий вартовий:

— Вовки!
— Що-що?! — посипалося з лежанки.
— Вовки! Із півтора десятка, та голодні, — просто на нас полізли.

Ніби для ілюстрації, крізь відчинені

Якими б тяжкими не видавалися нинішні часи, та в житті нашого краю були й часи лихіші. В усі ж без винятку часи для незламних духом, що боролися за волю українського народу, особливим святом, що дарувало сподівання на кращий прийдешній день, був святвечір. Відкриймо найкращу книгу того, хто мав крицеву волю і гостре слово – "Холодний Яр" Юрія Горліса-Горського. Рядки документально-автобіографічного роману перенесуть нас від 12-го року XXI століття в 21-й рік XX-го – у ліс, до повстанської землянки на Чигиринщині напередодні Різдва 1921 року...

(з книги Юрія Горліса-Горського "Холодний Яр")

двері донеслося з лісу довге понуре виття.

– Я одному по зубах прикладом дав, – кричав зверху Дайош, що був другим вартовим, – хотів, свиня, на груди скочити!

Вартові пам'ятали наказ не стріляти в жодному випадку.

При наблизенні ворога треба тихо сповістити землянки. А стріляючи по вовках, не тільки б свій табір сполошили, а й інші табори, що могли почути постріли.

Дід взяв свою рушницю.

– Давно сірих братчиків у нашому лісі не було. Мабуть, із Чорного або ще здаліша забігли. А шапки та рукавиці – добрячі з їхньої шкури.

– Подождіть, діду, – одізвався Петренко, – стріляти не будем. Повиють та й побіжать далі, а робити переполох на цілий ліс із-за дурного вовка – годі...

За хвилину прибігли охоронці стайні.

– Вовки! На рушниці лізуть.

Петренко послав підземним ходом козака до Василенка, щоб забрав обидві стійки з протилежного боку в проходи до землянок. Поки сірі вовки витимуть на нашому терені, самі будуть нас сторожити від наближення "червоних вовків".

Непрошені гості завили вже у куцах поблизу землянок.

Взявши про всяк випадок карабінки, виходимо з Петренком і Андрієм на сходинок проходів, не показуючись над землею. Вартових послали до землянки.

Поміж кущами поблискували вогники вовчих очей, що повільно посувалися до підземної стайні. Зачули сірі

коней. Зачули й коні ворога, тривожно заіржали. Глухе іржання з-під землі підбадьорило чотириногих "партизанів": жадібно завивши, тіні і вогники посунули скоріше, голосно лясаючи шелепами. Якийсь, видно, старий вовчичло виткнувся на видну нам галявину між кущами біля першого проходу до стайні і, голосно лясаючи зубами, витягнувши хвіст, потягнувся до проходу. А кілька тіней розсілися півколом на снігу. Біля інших проходів теж чулося виття і ляскання шелеп. Хоч двері до стайні були замкнені зсередини, Андрій про всяк випадок посилає козаків по під землею до стайні. Повертаємося в землянку. Якийсь "філософ", лежачи на лежанці, повчає товариша, що збирався йти до стайні:

– Як буде добиватися, то ти двері відхили. Вовк завжди хвостом наперед лізе, а ти його за хвіст дверима й припнеш.

– Атож, – одізвався дід, – припни, Петре, припни. Господарство – хвалити Господа, а ми навіть поганого рябка на припоні не маємо...

– І де вони у чорта взяли саме на Різдво? – клопотався хтось із кінотників.

Дід підкинув до печі дров, щоб нагріти вихолоджену землянку.

– Де-де взялися! Як будемо отут сало підсмажувати та запахи пускати, так не тільки вовки з цілого світа збіжаться, а й леви із Галадії прибіжать.

– Отого б, діду, упіймати та коло хліва припняти! – одізвався хтось із кола.

– Припняти! Дурню! Та ти знаєш, що таке лев? Лев цілого бика на один раз ковтає. А тобою тільки перекусив би, як пес мухою.

Прийшов ко-

зак зі стайні, сказав, що вовки вперто добиваються до дверей, в одному місці дряпають землю над стайнею.

Петренко закомандував атаку. Чоловік двадцять, вискочивши із землянок із гулюканням і свистами, відігнали вовків від стайні. Відскочивши в куші, сірі завели пекельний концерт.

Чорнота, лежачи, приклав до рота руки й протяжно завив, як справжній вовк. Зіскочивши раптово з лежанки, ляпнув себе рукою по чолі.

– Добра думка! Отамане! Наше вороняче крикання забагато хлопців у хатах знають. Можуть і ударники довідатися. Робимо нове гасло!

Приклав до уст руки:

– А-у-у-у-у!.. Ну, ти, – кивнув до одного кінотника, – вий!

Козак приклав руки:

– А-у-у-у-у!

– Тепер ти!

– А-у-у-у-у!

Завив третій, десятий...

Одні вили краще, інші гірше, та усіма "диригент" був незадоволений. Найгірше йшла наука мельничанові Климові, що мав добрий тенор і співав колись у церковному хорі.

Чорнота драгувався.

– Ну, ще раз!

– А-а-

а-а-у!

– Та

не "а-а-

а-у!", дур-

ню чортів!

Так улітку

лінивий пес

позіхає, а не

вовк зимою

вие! А-у-у-у-у!

– А-а-у-у!

– Погано!

– Що ж ти,

Климе, –

встряв у науку

дід, – у

церкві "іже

херувими" хіба так

выводив, а

дурного

вовка не

втнеш...

Клим відсапнув.

– У

церкві, діду,

інша

справа. Там

високо –

резонанс

іде... А

тут що? Руку

підніс, і

вже

стеля –

немає

де

голосу

розгулятися.

– А

ти, сучий

сину, хотів

би у

церкві

вовком

завити,

щоб

розананс

попід

купол

гуляв?!

– Не

перешкоджайте,

діду, –

перевив

Андрій, –

ну

ти... ти... ти...

– А-у-у-у!

А-а-у-у-у!

– Не

годиться!

Ось

слухайте

добре,

як

треба

вити!

Розчахнув

навстіж

двері. Вовки

завили

і соло,

і гуртом.

– Чуєте?!

Зрозумійте

ж, що

вовк

вие

не

того, що

нічого

йому

робити!

Мороз

за

хвіст

тисне,

жерт

и хочеться!

Усе

те

в

голос

вкладає.

Ну,

Климе!

– А-а-у-у-у!

– Щоб

ти

луснув!

Та

слухай

же,

як

той

вие!

Дід

не

вистерпів.

– А

ти б,

Андрію,

скочив

та

впіймав

ім

одного,

може,

скоріше

переймуть

від

нього,

ніж

від

тебе.

Землянка

вибухнула

реготом.

Чор-

нота

захвилювався.

– Ну,

чого

іржете?

Діду!

Будете

переш-

кодждати

– нажену

до

другої

землянки.

Ну,

починаємо.

Давай

ти,

Юрку.

Прикладаю

до

рота

руки.

– А-у-у-у-у!

– Добре.

Тільки

жадібності,

жа-

дібності більше у голос вкладай! Бо ж так і дурний баран не повірить, що то голодний вовк вие. Ну – давай ти! Ти! Ану всі разом!

– А-у-у-у-у!

– Та перестаньте там вити або хоч двері замкніть, – кричав вартовий із проходу, – ті чорти знову підлазять, думають, мабуть, що їхні брати вже коні деруть!

Вовки знову наблизилися до стайні. Троє вовків ляскали зубами за кільканадцять кроків від вартових у проході. Голод – не мама... Але ж бо й спати вже пора. Треба якось позбутися сірих приятелів. Дід розділив жмути соломи з дідуха, запалили сухі соснові гілляки з долівки і цілою землянкою пішли в наступ. Гнали сірих братчиків далеко в ліс, аж перестали оглядатися і побігли геть.

Наступного

Авторові цієї розповіді, осавулові 1-го куреня полку гайдамаків Холодного Яру, народженому 14 січня 1898 року, того Святвечора не було ще й 23-х років...

дня довідалися, що вовки під ранок роздерли на хуторі пса і теличку. Дід запевняє, що цієї ночі знову прийдуть до нас у гостину. Про всяк випадок Петренко сповістив інші табори, що як буде вночі стрілянина, то по вовках. Як щось справді трапиться – кинуть дві бомби.

Ударники вночі в Мельники не верталися, поїхали з Медведівки на Головкивку. У Медведівці піймали двох хлопців зі зброєю. Забрали до Кам'янки.

Удень Андрій ходив по землянках і вчив хлопців вити. Увечері сірі гості з'явилися коло табору скоріше, ніж ми сподівалися. Прийшли з іншого боку, від яру, і, повивши з півгодини, полізли гуртом до стайні. Та їм не пощастило. Зранку шість вовчих шкір сушилося на морозі, розтягнуті на куцах. А біля затуляного у яру вовчого стерва застрелили Чорнота з Бугаєм наступної ночі ще й три лисиці.

Вовки до табору більше не приходили...

1921 рік був передостаннім роком острівця української волі – Холодноярської республіки. Вона загинула 1922 року – стримати кривавих червоних вовків, які забрели сюди з чужих країв, вдалося тоді неспосильним – їх було набагато більше, аніж звичайних вовків-сіроманців у лісах Холодного Яру. Та кожного наступного року, навіть коли хижі зграї руйнували церкви у козацькому краї, нащадки Вільних знову святкували Різдво, знаючи, що Добро зрештою обов'язково переможе...

Роман КОВАЛЬ

Першу свою мандрівку Україною Ренат Польовий здійснив у травні – червні 1966 року. Почав з Лівобережжя, з Донецької, Харківської, Сумської та Чернігівської областей.

Пересувався, як поталанить, – молоковозами, тракторами, автоцистернами, у кабіні самоскидів, у кузовах вантажних машин, що везли щебін чи цеглу, часом і в легкових авто. Траплялося, що і злива накривала його у кузові вантажівки. У кабіну він не просився. Завернувшись у півку й переважає негоду. Ще й тепла цегла, бувало, гріла. От тільки краєвидами вже не міг насолодитися. І все ж найнадійнішим "транспортним засобом" були ноги, вкриті водянками та порізані під час купання у річках та ставках. "Бідні мої ноги! Як вони болять, леком печуть!"

Інший б уже відмовився від таких виснажливих уроків історії, принаймні міг почекати попутної машини, але Ренат йшов – і в дощ, і в спеку. Спав або на землі, або в наметі, який під час дощу протікав. Ось запис 24 липня 1984 року: "Усю ніч шов дощ і моя постіль змокла. Через те і спав погано... [Наступної ночі] ночували неподалік від монастиря біля кладовища на березі стариці Стиру. Хлопці втроях спали в машині, а я на землі". Того року подорожував Ренат Петрович вже у власному автомобілі, але все одно продовжував спати на землі, а йому вже було 57 років! Що не кажи, – колимський гарт!

Мандрівки були способом пізнати козацьке минуле своєї Батьківщини. Під час подорожей Ренат переконався, як систематично й цілеспрямовано московська влада нищила сліди славно-го минулого українського народу, нищила народні реліквії, а з ними і пам'ять народу. Під час мандрів Ренат Польовий наочно бачив, що проти народної пам'яті йде нещадна війна.

Ренат не минав жодного сотенного чи полкового містечка, ніби хотів побачити, а як вони зараз? Те, що бачив, краяло серце. В яке б містечко не приходив Ренат Польовий, одразу поспішав до історично-краєзнавчого музею. А він – зачинений, найчастіше на ремонт. Виявилось, що уявний ремонт – ефективний привід заховати справжні наміри в обгортку турботи про культурну спадщину поневоленого народу. І ці "ремонти" продовжувалися роками.

Якщо ж таланило зайти до музею Ренатові Польовому, він не знаходив там підстав для радості, бо те, що йому найбільше було потрібно – історичні реліквії козаччини та княжої Русі – у музеях були представлені вкрай мало. Найбільші експозиційні площі віддавалися геології, археології, палеології, світу тварин і рослин та, звичайно ж, т. зв. радянському періоду. Все ж, що свідчило про колишню міць і славу українського народу, про його перемоги і трагедії, у кращому разі зберігалось у запасниках. Коли ж хтось із патріотично налаштованих працівників музею витягував на світ божий козацькі раритети, його звинувачували у "націоналістичному ухилі" й змушували повертати їх у фонди. Так було і в Роменському музеї: начальство змусило Данила Кулиняка повернути у запасники експонати, які могли викликати роздуми про трагічну долю українського народу, зокрема наказали сховати картину "Смерть Мазепи".

25 травня 1966 р. біля дніпропетровського музею Ренат порадив був, побачивши багато кам'яних баб, але музей виявився "затісний і з малою експозицією. І вся величезна кількість експонатів, зібрана Яворницьким, лежить у фондах, ніхто її не бачить. Хіба ж це правильно? А ми сподівалися тут довідатись про Запорозьку Січ та її історію! Філія музею в будинку Дмитра Яворницького в цей

день зачинена. А там, нам говорив дід, є картини Миколи Струннікова, велика збірка козаків Мамаїв. Прохали директора музею, щоб допустив сфотографувати Мамаїв, та не дозволив, бо ми не від організації. Чому не можна?!"

Звернув увагу Ренат Польовий, що в Херсонському історично-краєзнавчому музеї приховали, що на території області були Кам'янська та Олешківська січі. Чому? Бо вони виникли після Полтавської битви, тобто їх заснували козаки, які піднялися на боротьбу проти московських завойовників. А про це якраз і не треба згадувати, адже колоніальний уряд намагався стерти з пам'яті народу боротьбу проти Москви, нехай навіть і царської. Ось такі комуністи!

25 травня 1969 р. у Біловодському краєзнавчому музеї Ренат Польовий у приватній розмові з працівником дізнався, що Біловодську слободу заснували козаки Острогоського полку в 1686 році. "Але знов-таки нічого не сказано (в експозиції. – Ред.) про це козацтво... Наче навмисне замовчується цей період. Звідки ж людям знати свою історію, своїх предків?"

У цьому ж щоденнику він занотував: "Якось дивно, що козацька доба так погано висвітлена в музеях. А може, "не рекомендується"? Бо коли я негативно відгукнувся про експозицію історії запорожців у Дніпропетровському історичному музеї, науковий працівник натякнув: "Націоналізму бояться..."

У Миколаївському обласному краєзнавчому музеї Ренат Польовий звернув

йому всі можливості для роботи. І ви-йшли шедеври! Ренат Польовий творив навколо себе Україну і шукав тих, хто ту Україну творив, – Семена Власка, Олександра Корнієвського, Євгена Адамцевича, Івана Гончара, Леопольда Яшенка, Івана Світличного, Феодосія Сахна...

У музеях Російської Федерації ставлення до історичної пам'яті було протилежним. Ось враження Рената Польового після відвідин 8 червня 1967 р. Музею історії донського козацтва у Новочеркаську: "Музей виявився великим і цікавим. І приміщення велике, й експонатів багато. Експозиція організована вдало. Залишається позаздрити, що для запорозького козацтва нічого подібного не створено – мабуть, через їхній "сепаратизм", за неодолювану "зраду"

"єдиної і неделимой"... Чимало написів у музеї відкрито вихваляє козацтво за "присоединеніє" інших народів "к єдиної неделимой". Наприклад, стверджується, що підкорення Кавказу було для Росії життєво необхідною справою, бо полегшувало зв'язки з раніше приєднаним Закавказзям. Оце тобі на! Цитують слова Енгельса, що Росія несла азіатським народам цивілізацію. А як бути з Енгельсовою оцінкою Росії як величезної купи нагробованого багатства?"

Біля колоритної хати під стріхою у Сахнівці на Корсунщині цих дітей Ренат Польовий сфотографував 32 роки тому. Де нині ці, тепер вже цілком дорослі люди - яка їхня доля?..

увагу на фотографію Миколи Аркаса. Під нею написано, що він композитор, а що написав "Історію України-Руси", нема згадки". А навіщо? Ще почнуть шукати книгу...

2 червня 1966 р. Ренат Польовий оглянув Прилуцький краєзнавчий музей. "Хороший відділ природи Прилуччини і зовсім поганий історичний відділ, – записав він. – В історичних відділах усіх бачених мною краєзнавчих музеях майже вся увага приділяється періоду від Жовтневої революції та ще непорушної єдності України з Росією. Скрізь є картина Михайла Хмельяка "Навіки з Москвою, навіки з російським народом".

Оцей вислів – "ще непорушної" – багатозначний! Значить, мріяв інженер Польовий про часи, коли ця "єдність" рухне. І не тільки мріяв, а я вірив у цю радісну мить, наближав її: допомагав народним співцям-бандуристам, у піснях яких бринів мотив про прагнення нашого народу жити вільним життям, жертвував кошти на збереження українських пам'яток архітектури, які нагадували б сучасникам про здобутки нашого народу в минулому, спонукав брата Василя написати цикл українських картин, навіть полотно купив, фарби і пензлі, створив

"руським багатирьом". "Куди не кинь, скрізь визиск!" – записав Ренат Польовий у нотатник 24 травня 1969 року.

Того ж дня він зазначив: "Перед заходом сонця з крейдяної гори зійшов до великого села Білолуцького, заснованого в XVII ст. українськими поселенцями... Коли розпитував про церкву, здибався з переселенцями з Воронежської області, їх у цьому селі багато. Говорять українською мовою, мають українські прізвища, а от записані росіянами. Так як кубанці: на-

СВІТЛІ ДОРОГИ

родився в РСФСР, вчився в російській школі – пишесь росіянином. От звідки такий великий приріст росіян у країні. Знову визиск!"

З невимовним жалем спостерігав Ренат Польовий як колоніальна влада під приводом електрифікації "всієї країни" перетворила Дніпро, на берегах якого виникла українська цивілізація, в "море", насправді гниле болото, на мультком дні якого опинилися майже всі запорозькі січі.

26 червня 1971 р. Ренат Петрович писав: "Не про економічні інтереси, дбали наші правителі, споруджуючи це водосховище та електростанцію... Вони хотіли стерти нашу історію. Згадав я, як Хрущов під час однієї зі своїх "історических речей" глумився над українським ученим, який написав до нього листа, та ще й українською мовою: "Затоплювати не можна, бо там могили наших батьків". А натовп реготав. Свині нещасні!"

Якщо Ренат Польовий і заходив у великі міста, то намагався там не затримуватися, бо почував себе в них погано – "майже не чути української мови, мов опиняєшся на чужій-чужині!"

Мандрував Ренат Польовий й українськими етнографічними територіями. В українському селі Вільхуватка, що мало нещастя опинитися в Росії, 29 травня 1969 р. він зустрівся із вчителем історії та водночас директором школи – Іваном Андрійовичем Сахном. "Говорить (як і його дружина-вчителька) з дуже помітним українським акцентом. Бідкається, що погано посувається русифікація. Всі зусилля школи виявляються марними, бо за школою все оточення дітей україномовне. Та ще, каже, буває, що й самі вчителі в школі часто переходять на українську мову. І дітям важко, і вчителям. Каже, що місцеві російські діти гірше засвоюють російську мову, ніж українські діти. Сумно слухати було. Інтелігенція, що вийшла з українського народу, вчиняє злочин проти свого народу!"

На Берестейщині Ренат і Микола Польові скрізь вступали в розмови з людьми. "Мова їхня українська. І вони свідомі своєї національної приналежності, але записані білорусами. Один хлопчина (11 років), казав, що мова їхня "під українську", а в школі (в селі) викладають білоруською".

А ось згадка про ситуацію на Кубані (8 травня 1967 р.): "Села тут хороші, заможні, населення на всьому Приазов'ї повністю україномовне, хоч і пишуться росіянами. Люди тут навіть соромляться того, що вони насправді українці. Якось дуже неохоче погоджуються з цим. Це все наслідки великодержавницької політики фактичної переваги російського над іншомовним, політики русифікації та асиміляції. Забезпечення національних культурних потреб цього населення дорівнює нулю. Комплекс неповноцінності перед російським (городським) нега-

тивно відбився на характері місцевого населення".

Запис 21 липня 1968 р. є ілюстрацією до політики навальної русифікації у Запорізькій області: "Всі ці дні вражає мене, що у сільській місцевості на повний хід іде русифікація. Назви колгоспів: "Рассвет", "Родина", "Красное Знамя". Такі написи: "Бригада по откорму свиной" тощо. На крамниціях, майстернях, установах майже скрізь – російські висічки. Лозунги на вулицях сіл написані переважно російською мовою. Скрізь говорять або намагаються говорити російською мовою, отже, "сбліжені нації" у дії. У цій справі Запорізька область, мабуть, змагається з Донбасом".

А на Львівщині село Зимна Вода росіяни переклали на імперську мову як "Холодноводковку". І це сумне свідчення – з "Подорожніх нотаток" Рената Польового.

Звернув увагу Ренат Петрович й на таку проблему: у багатьох фортецях та

Капулівці. Побував тут з Миколою. У червні 1971 р. постояв у Нікополі біля пам'ятника на згадку про Микитинську Січ 1632 – 1652 рр. Вклонився й могилі кошового Костя Гордієнка, що в с. Республіканець Бериславського району Херсонської області.

Побував на місці загибелі полковника Івана Ганжі. Не минув меморіальної дошки на пам'ять про соратника Богдана Хмельницького – полковника Станіслава Морозенка, який загинув у бою з поляками.

Із зятем Василем Чубом вшанував могилу козака 2-го Українського полку ім. гетьмана Павла Полуботка Миколи Забіяки, що "згинув за ідею України, забитий кулями юнкерів та вільнопридлених Київського гарнізону 7 липня 1917 року".

Де тільки не пролягли світлі шляхи Рената Польового!

Тепер цими стежками-дорогами можете пройтися подумки і ви. Читайте подорожні записи, які Ренат Петрович нотував для себе, не розраховую-

зберігалися. Там майже не було даху, а з півсотні напівзотлілих ікон лежали нічим не вкриті. Отець Герасим дозволив нам відібрати собі, що є кращого, бо все одно пропаде. Дерев'яних ікон ми не могли взяти, але полотна, де були краші, зняли з підрамників. На прощання піп сказав, що залишив університет через ідею, бо хоче служити людям. Своєю роботою задоволений. Радив нам поїхати в Думанці. Там близько село Чубівка, де колись був Онуфрійський монастир. Там теж можна розшукати ікони.

Подякувавши батюшці, попрощались.

24 ЧЕРВНЯ

Вранці (в Києві – ред.) однесли Іванові Гончару (уродженцеві Шполянщини – ред.) ті полотна (ікони), що ми взяли в Мошнах. Полотна йому дуже сподобались і ми їх віддали йому. Це надійні руки, він їх доведе до хорошого стану (Гончарове зібрання українських старожитностей і нині відкрите для показу широкому загалу у музеї його імені в столиці – ред.)

ІЗ ЗАПИСІВ РЕНАТА ПОЛЬОВОГО ПРО ПОДОРОЖІ 1979 РОКУ: 7 ЛИПНЯ

За селом Озірна (Звенигородського району Черкащини – ред.) трапилася неприємна пригода. Голова Музичинської сільради, проїжджаючи мотоциклом, жадавав наші документи (пояснював тим, що повинен знати, хто проходить повз село, бо ми живемо в капіталістичному оточенні і можуть бути шпигуни; а ще були випадки обкрадання хат колгоспників).

Парадокс полягав у тому, що ми йшли пішки з рюкзаками, а не їхали автомобілями, як чесні люди роблять. Коли ми відмовилися показати йому документи, він привіз із села ще четверо чоловік на автомашині. Торгувалися близько 1,5 години. Коли це нам набридло, ми показали документи. Він, переглянувши їх, заявив, що затримує нас і відведе до Звенигородки в міліцію. Залишилося вивести в нього документи та йти далі. Ті ж чоловіки, що з ним приїхали, не виявили бажання застосувати силу...

11 ЛИПНЯ

Село Жаботин розкинуте в глибоких ярах. Колись було сотенним містечком Чигиринського полку, тепер глухе село. Багато старих хат зі своєрідними солом'яними стріхами. Є дві дерев'яні церкви XIX століття. Обидві захаращені, обдерті. Микола зробив багато знімків. Довго йшли селом, поки вийшли в Холодний Яр. Це справді яр глибокий і широкий, з густим лісом. Яром ми пройшли близько 10 км.

Насувалася гроза. Стало темно (хоч ще була 18 година). Палахотіли блискавиці. Ще дощу не було, а дорогою, якою ми

чи, що вони колись комусь будуть потрібні. Читайте і мандруйте невідомими закутками української землі, відкритими для вас серцем світлої людини.

ІЗ ЗАПИСІВ РЕНАТА ПОЛЬОВОГО ПРО ПОДОРОЖІ 1970 РОКУ: 19 ЧЕРВНЯ

(В селі Мошни на Черкащині)... староста відчинив церкву і я напросився подивитися всередину. Побачивши велику кількість ікон, я мерщій кинувся будити Василя. Те, що ми побачили, перевершило наші сподівання. Тут була величезна кількість старовинних ікон і картин духовного змісту (деякі погано переписані) та нових примітивів. Я на цьому мало розуміюся, але інтуїтивно відчув їхню цінність, а Василь прямо-таки був вражений, приголомшений. Довго ми їх розглядали, поки не зачинив староста церкву. Зі слів старости ці ікони забрали з навколишніх зруйнованих церков. Василь каже, що з цих ікон можна написати велику монографію, а от лежить це багатство, помаленьку пропадає.

20 ЧЕРВНЯ

...Ми ще довгенько говорили з попом. Він тут недавно, а до цього був у селі Думанці біля Черкас. Там він відновив дерев'яну церкву, а тепер цю справу робить тут. Про ікони каже, що вони всі були майже загинули, але він їх перебрав, перелік і вивісив у церкві. Воно б усе пропало. І ми йому повірили, бо він показав нам ту комірчину, де вони

Це фото зроблене Ренатом Польовим у Буках Маньківського району 1979 року. Млин, зафіксований на світлинці, тоді ще діяв. Нині на його місці – лише мальовничі руїни, які можна побачити "у ролі старовинного замку" в телевізійному кліпі "Зозуля" минулорічної претендентки на "Євробачення", співачки Злати Огнєвич...

27 січня 2012 року, о 18.00 в Українському центрі народної культури "Музей Івана Гончара" (Київ, вул. Лаврська, 19)

відбудеться презентація книжки

Романа Ковалю "Тиха війна Рената Польового". До слова

запрошені Петро Гончар, Левко

Лук'яненко, Василь Триліс, Тетяна

Марченко-Пошивайло, Олександр

Фисун, Ніна Денисова, Микола

Малишко, Станіслав Бондаренко,

Вадим Мицик, Віктор Радіонов,

лауреати Національної премії

ім. Тараса Шевченка Леонід

Череватенко та Степан Ганжа.

Заплановано виступ народного

чоловічого хору "Чумаки", кобзаря

Тараса Силенка та бандуристку

Тетяни Лободи.

Вестимуть вечір Тетяна

Марченко-Пошивайло і Роман

Коваль.

Вхід вільний.

піднімалися, вже неслася вода. Звернули увагу на камінь із написом про перебування тут гайдамаків. Вибралися до Мотронинського монастиря, що виднівся за полем. У цей час пішов сильний дощ і ми похапцем поставили в лісі намет, щоб заночувати.

12 ЛИПНЯ

Ранок видався туманний. Зібравшись, пішли до монастиря. Від нього залишилася лише одна церква. Років 15 тому її реставрували і... покинули напризволяще. Тепер вона вся обписана "туристами". В самій церкві горіло багаття (ось він – "соцреалізм в действіі"!!! – ред.) – науковці й студенти з Канівського заповідника готували сніданок. Вони сказали, що Холодний Яр також мають оголосити заповідником...

РЕНАТА ПОЛЬОВОГО

монастирях дислокувалися військові частини, а значить пам'ятку історії неможливо було відвідати цивільному. Що ж, теж спосіб не дати українцям пізнати власну історію.

Розміщали у старих монастирях і медичні спецзаклади, відтак туристів офіційно було не потрапити. Ось ілюстрація із щоденника за 1984 рік: "Унівський монастир розташований у мальовничій улоговині. Вхід до монастиря суворо заборонено, бо тут якийсь спецзаклад. Але час був ранній, адміністрація ще не вийшла на роботу. Сторож, побачивши Сашкове посвідчення працівника музею, пропустив нас. Виявилось, що в монастирі – божевільня для невиліковно хворих. Оточені численним натовпом божевільних жінок, кожна з яких говорила щось безглузде, ми нашвидкуруч знімали величну церкву монастиря XVI століття".

Це ж кіно можна знімати про українських краєзнавців-козаколюбів в Українській ССР! На жаль, не було поруч Федеріко Фелліні!

Боролася влада і проти кобзарів, зокрема за допомогою фіскальних органів. Про це Ренат Польовий довідався під час відвідування 15 липня 1966 р. Полтавського обласного будинку народної творчості. Методист сказала йому, що "на Полтавщині (в самій Полтаві, Миргороді, Лубнах) є багато бандуристів, але вони ніде не грають, бо не мають матеріальної зацікавленості. Раніше вони виступали по містах та селах Полтавщини, але зазнали утисків фінансових органів і змушені були припинити свою діяльність. А організовано, та ще й безкоштовно мало хто хоче витрачати свій час. От і занепадає кобзарство!".

З цієї розмови Ренат Петрович виніс не тільки жаль, а й бажання допомогти кобзарям – щоб не зникли вони з лиця землі, щоб і надалі дарували радість і наснагу українському народові.

Фотографії з подорожей демонструють коло зацікавлення батька і сина Польових: церкви, монастирі, в тому числі скельні, вітряки, млини, старі паркани, хати під стріхами, віконниці та інші старожитності, мальовничі пейзажі (річки, гори, старі дерева), пам'ятники Тарасові Шевченку, Богданові Хмельницькому, Іванові Франку та іншим діячам Визвольного руху, фортеці, замки, українські типи, бандуристи.

Побував Ренат Польовий і на місцях переможних битв і поразок українського народу, зокрема під Пиллявою та під Берестечком. Мовчки постояв біля пам'ятника Устимові Кармелюку в Летичеві. Не минув і могили кошового Івана Сірка в

Головні православні свята 2012 року

У Новому Заповіті Свята Церква встановила святкувати крім неділі ще й дні, коли споминаються події, які Господь звершив для нашого спасіння, також і на честь Самого Господа та Пречистої і Преблагословенної Богоматері, ангелів і святих угодників Божих. Ці дні зветься святами або празниками. Дати подаються за новим стилем.

Січень

- 07 Різдво Христове
- 14 Обрізання Господнє
- 19 Хрещення Господнє (Богоявлення, Йорданські свята)

Лютий

- 12 Собор трьох Святителів - Василя Великого, Іоанна Золотоустого та Григорія Богослова
- 15 Стрітіння Господнє

Квітень

- 07 Благовіщення, тобто ангельське сповіщення Пресвятій Діви Марії про втілення від Неї Сина Божого
- 08 Вхід Господній в Єрусалим, Вербна

неділя (за тиждень до Пасхи)

- 15 Світле Христове Воскресіння, Пасха, Великдень

Травень

- 21 Св. апостола Іоана Богослова
- 22 Св. Чудотворця Миколая
- 24 Вознесіння (на сороковий день після Пасхи)

Червень

- 3 День Святої Тройці, П'ятдесятниця (на п'ятдесятний день після Пасхи)
- 4 День Святого Духа

Липень

- 07 Різдво Іоана Хрестителя
- 12 Св. первоверховних апостолів Петра і Павла
- 28 Св. рівноапостольного Володимира, князя Київського

Серпень

- 02 Пророка Іллі
- 06 Святих мучеників - благовірних князів українських Бориса і Гліба
- 09 Великомученика і цілителя Пантелеймона
- 14 Винесення чесних дров Животворчого Хреста Господнього, хрещення Руси-України
- 19 Преображення Господнє
- 28 Успіння Божої Матері

Вересень

- 11 Усікновення голови Іоана Хрестителя
- 21 Різдво Пресвятої Богородиці
- 27 Воздвиження чесного Хреста Господнього

Жовтень

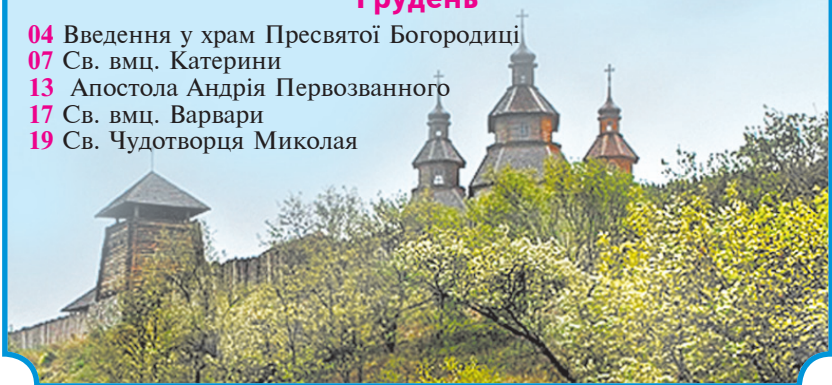
- 09 Св. апостола Іоана Богослова
- 14 Покрова Божої Матері

Листопад

- 08 Св. вмч. Дмитрія Солунського
- 10 Св. вмч. Параскеви П'ятниці. Прп. Іова, ігумена Почаївського
- 21 Собор Архистратига Михаїла та інших Небесних Сил безплотних

Грудень

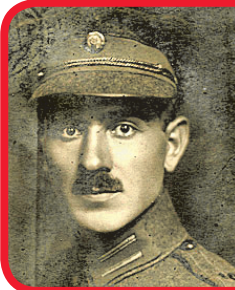
- 04 Введення у храм Пресвятої Богородиці
- 07 Св. вмч. Катерини
- 13 Апостола Андрія Первозванного
- 17 Св. вмч. Варвари
- 19 Св. Чудотворця Миколая

ДЕНЬ В ІСТОРІЇ

11 - 22 січня

- 11 січня 1875 р. народився Кость БЛОХА, командир 2-го полку 1-ї Синьої дивізії, повстанський отаман (псевдо Здобудь-Воля).
- 11 січня 1647 р. запорожці розбили турків, які напали вночі на Січ.
- 11 січня 1647 р., наступного дня після свого 50-річчя помер Петро МОГИЛА (на портреті) - політичний, церковний і освітній діяч України, з 1633 по 1647 роки митрополит Київський і Галицький (канонізований 1996 року)
- 11 січня 1875 р. народився Рейнгольд (Ернест) ГЛІЄР, український композитор, диригент, педагог, музично-громадський діяч німецько-польського походження.

- 12 січня 1923 р. ДПУ заявило про викриття розгалуженої "петлюрівської організації" у Кривому Розі - заарештовано понад 200 осіб.
- 12 січня 1944 р. загинув Роман СУШКО (на фото), командир 2-ї дивізії Січових стрільців, крайовий командант УВО, полковник Армії УНР.
- 12 січня 1975 р. помер Роман ДАШКЕВИЧ, начальник артилерії корпусу Січових стрільців, генерал-поручник Армії УНР.
- 12 січня 1991 р. померла поетеса Леся СИЛЕНКО, мати кобзаря Тараса Силенка.

- 13 січня 1877 р. народився Левко МАЦІЄВИЧ, громадський діяч і науковець.
- 13 січня 1893 р. в Буді-Горобіївській на Канівщині народився Павло ГОРЯЧИЙ, сотник Армії УНР.
- 13 січня 1919 р. Директорія УНР затвердила закон про призов на дійсну військову службу.
- 14 січня 1882 р. народився Іван ОПЕНКО, науковець і релігійний діяч.
- 14 січня 1898 р. народився Юрій ГОРЛІС-ГОРСЬКИЙ (на фото), письменник, старшина Армії УНР, один з очільників повстанської Холодноярської республіки.
- 14 січня 1918 р. Рада народних комісарів відмовилася вести мирні переговори з Українською Центральною Радою - з посиланням на ноту Центральної Ради, яка була сприйнята більшовиками як образа.

- 15 січня 1776 р. у Львові вийшов перший примірник "Gazette de Leopold" (газети французькою мовою) - першого відомого друкованого періодичного видання на території України.
- 15 січня 1871 р. з'явився на Світ Божий Агатангел КРИМСЬКИЙ, письменник і мовознавець, який довгий час жив і працював у Звенигородці на Черкащині.
- 15 січня 1890 р. народився Антон ГРЕБЕННИК (отаман Чорна Хмара).
- 15 січня 1970 р. помер Олександр ШАРУДА, бунчужний Окремого кінного дивізіону ім. Петра Болбочана.

- 16 січня 1918 р. Центральна Рада прийняла закон про створення української добровольчої армії.
- 16 січня 1919 р. Українська Директорія оголосила війну більшовицькій Росії
- 16 січня 2001 р. помер бандурист Микола БУДНИК.
- 17 січня 1921 р. у Відні створений Український вільний університет, незабаром переведений у Прагу.
- 18 січня 1654 р. відбулася Переяславська рада.
- 18 січня 1957 р. помер археолог та етнолог Вадим ЩЕРБАКІВСЬКИЙ.

- 19 січня 1652 року 1655 р. в Ахматівській битві українські козаки розбили польське військо.
- 19 січня 1906 р. побачив світ перший номер першого українського сатиричного журналу "Шершень".
- 19 січня 1912 р. народився Ярослав СТЕЦЬКО, голова Проводу ОУН.
- 20 січня 1661 р. у Львові засновано університет Казимира. Нині — Львівський національний університет імені Івана Франка.
- 20 січня 1897 р. народився поет Євген МАЛАНЮК.
- 20 січня 1918 р. у Києві відкрився Всеукраїнський церковний собор.
- 20 січня 2010 р. Президент України Віктор Ющенко підписав Указ про присвоєння лідерів ОУН Степану Бандері звання Героя України.

- 21 січня 1803 р. помер останній український гетьман Кирило РОЗУМОВСЬКИЙ.
- 21 січня 1919 р. в Хусті Всенародні збори ухвалили приєднати Закарпаття до УНР.
- 21 січня 1978 р. у Каневі на Тарасовій горі на знак протесту проти русифікації спалив себе Олекса ПІРНИК.
- 22 січня 1918 р. Центральна Рада проголосила самостійність УНР.
- 22 січня 1919 р. Директорія УНР проголосила Акт злуки УНР та ЗУНР, ЗУНР перетворено в Західні Области УНР.

Свідоцтво про державну реєстрацію
ЧС-669Р від 8.12.2010 року

Козацький край

Головний редактор —
Олег ОСТРОВСЬКИЙ
Шеф-редактор — Віктор ВОЛЯ
Редактор випуску — Петро ДОБРО
Голова редакційної ради —
Володимир МУЛЯВА
Засновник — Чигиринська ГО
"Вільне Козацтво Холодного Яру"

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС ГАЗЕТИ — 89155

Адреса редакції:
вул. Ільїна, 330, к.4, м.Черкаси, 18005, тел.: (0472) 31-29-74
E-mail: Cossack_land@i.ua
Газета віддрукована в ПП "Видавництво "Республіка",
м.Черкаси, вул.Вербовецького,1а. Тираж — 10 000 екз.
Замовлення №